

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

สื่อมวลชนและกระบวนการสื่อสารของมนุษย์จัดเป็นวัฒนธรรมที่สำคัญของสังคมปัจจุบัน การศึกษาด้านสื่อสารมวลชนจึงเป็นการศึกษาเพื่อสร้างองค์ความรู้ในด้านหนึ่งเกี่ยวกับสังคมนั้น โดยชี้ให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของวัฒนธรรมการสื่อสารของสังคมในแง่มุมต่างๆ ซึ่งจะนำไปสู่การเข้าใจลักษณะของสังคมในด้านที่ทำการศึกษา อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศต่อไป

การศึกษาด้านสื่อสารมวลชนไทยจัดเป็นงานไทยศึกษา (Thai Studies) ในรูปแบบหนึ่ง ซึ่งลักษณะงานวิจัยที่เป็นไทยศึกษานั้น โดยรูปแบบที่ปรากฏในการสำรวจงานวิจัยไทยศึกษา หรือ "Thai Studies" ทั้งของนักวิจัยชาวไทยและชาวต่างประเทศหลายชิ้น¹ ก็คือการศึกษาวิจัยลักษณะของสังคมและวัฒนธรรมไทย ดังนั้น หากพิจารณาจากลักษณะดังกล่าวแล้ว การศึกษาที่เกี่ยวกับลักษณะของสังคม หรือวัฒนธรรมด้านต่างๆ ของสังคม เช่นด้านการสื่อสารของคนในสังคมไทย ก็อาจเรียกได้เช่นกันว่าเป็นลักษณะงานไทยศึกษาด้วย กล่าวคือ เป็นงานที่ศึกษาวัฒนธรรมในกระบวนการสื่อสาร ซึ่งรวมไปถึงสื่อมวลชนที่เป็นผลผลิตทางวัฒนธรรม ของกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย

อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2537) กล่าวถึงที่มาของการวิจัยไทยศึกษา (Thai Studies) ว่า เริ่มต้นในประเทศสหรัฐอเมริกาด้วยการจัดตั้งโครงการ Cornell-Thailand Project ในปี ค.ศ. 1947 ในรูปของการศึกษาพื้นที่ (Area Studies) หรือ ภูมิภาคศึกษา (Regional Studies)

1 ตัวอย่างการสำรวจงานไทยศึกษาของนักวิจัยชาวไทย ได้แก่ Somkiat Wantana (1987) "Thai Studies in Thailand in the 1980's : A Preliminary Remark on the Current State of the Arts"

ตัวอย่างการสำรวจงานไทยศึกษาของนักวิจัยชาวต่างประเทศ ได้แก่ อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2537) "บทบาทของนักวิจัยและทุนวิจัยอเมริกันในการสร้างกระบวนการทัศน์ด้านไทยศึกษา" และ Renard, Ronald D. (1987) "The West and Thai Studies"

ด้วยวิธีการศึกษาแบบข้ามสาขา หรือสหวิทยาการ (Interdisciplinary Approach) ซึ่งอันันท์ กล่าวว่าลักษณะดังกล่าวเป็นรูปแบบของการศึกษาที่ทำโดยสถาบันศึกษาวิจัยในประเทศสหรัฐอเมริกา ที่จะไม่จำกัดพื้นที่ศึกษาอยู่เฉพาะประเทศใดประเทศหนึ่ง แต่มักจะศึกษาโดยรวมเป็นภูมิภาค และไทยศึกษาก็มักจะอยู่ภายใต้การศึกษาในกลุ่มเอเชียอาคเนย์ศึกษาเสมอ

ต่อมา ไทยศึกษา หรือ Thai Studies ก็เริ่มมีความหมายเปลี่ยนไป โดย Renard (1987) กล่าวถึงความเป็นมาและขอบเขตทางความหมายของ "Thai Studies" ไว้ว่า เริ่มจากการที่คำ "studies" เป็นคำที่ถูกใช้แพร่หลายในช่วงทศวรรษ 1960s-1970s ในประเทศสหรัฐอเมริกา เช่น "Black Studies" "Asian Studies" และ "Women Studies" ฯลฯ. ซึ่งหมายถึงการศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมหรือลักษณะเฉพาะของสิ่งที่ถูกศึกษา ดังนั้น หากนำมาใช้กับคำ "Thai" ซึ่งมีความหมายตามสมัยที่อาจแบ่งได้เป็นสองช่วงเวลา คือ ช่วงก่อนสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งขณะนั้นคำว่า "ไทย" ยังมีความหมายเน้นถึงชาติพันธุ์ที่สัมพันธ์กันด้วยภาษาตระกูลไท (Tai Languages) เป็นหลัก และตั้งแต่สมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่เริ่มแนวคิดชาตินิยมตามแบบตะวันตกเป็นต้นมา ทำให้คำว่า "ไทย" มีความหมายถึงชาติไทย หรือประเทศไทย ดังนั้น หากตีความตามบริบททางสังคมของประเทศไทยแล้ว คำ "Thai Studies" ก็อาจเป็นได้ในสองความหมาย โดยสมัยก่อนรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็จะหมายถึง การศึกษาลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของคนพูดภาษาตระกูลไท โดยไม่คำนึงว่ากลุ่มที่ศึกษาจะอาศัยอยู่ในประเทศไทยหรือไม่ และหลังจากรัฐบาลจอมพล ป. เป็นต้นมา ไทยศึกษา (Thai Studies) ก็จะหมายถึงการศึกษาเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมของคนที่อยู่ในประเทศไทย ซึ่ง Renard กล่าวว่า หากยึดตามความหมายที่สอง ไทยศึกษาก็เพิ่งมีมาได้ประมาณสองถึงสามทศวรรษเท่านั้น

จากความเห็นเกี่ยวกับไทยศึกษา หรือในระยะเริ่มแรกคือ "Thai Studies" ของนักวิจัยชาวอเมริกัน จะเห็นได้ถึงการให้ความหมายต่อการศึกษาที่เรียกว่า "ไทยศึกษา" ในสองลักษณะ โดยความหมายในเริ่มแรกที่มีการศึกษาเกี่ยวกับประเทศไทย จะเป็นมุมมองแบบการศึกษาพื้นที่ในแต่ละภูมิภาค ทำให้ไทยศึกษาในลักษณะนี้เป็นการศึกษาเพื่อประกอบการอธิบายลักษณะของภูมินาณนั้นๆ หรือเป็นเชิงเปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคเดียวกัน แต่นับจากหลังทศวรรษที่ 1960s-1970s เป็นต้นมา ที่มีการศึกษาในลักษณะของ "studies" ซึ่งเน้นการศึกษาลักษณะเฉพาะทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มแต่ละกลุ่ม โดยไม่เน้นการเป็นภูมิภาคใดๆ ไทยศึกษา หรือ Thai Studies จึงหมายถึงการศึกษาเพื่ออธิบายลักษณะเฉพาะทางสังคมและวัฒนธรรมไทย ซึ่งก็ต้องมีการตีความคำ "ไทย" อีกครั้งตามที่ Renard ได้เสนอข้อคิดเห็นไว้ ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น

งานวิจัยด้านไทยศึกษาได้รับความสนใจจากผู้ศึกษาทั้งชาวไทยและนักวิจัยชาวต่างประเทศ ประโยชน์ของงานวิจัยไทยศึกษานั้น นอกจากจะช่วยสร้างความเข้าใจในลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมไทยให้มากขึ้นแล้ว ความรู้ที่ได้จากการศึกษาก็ยังสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงและพัฒนาการทำงานในโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวกับสังคมไทยได้อีกเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากงานวิจัยภายใต้โครงการที่สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ซึ่งมุ่งหวังการใช้ประโยชน์ใน 2 ประการหลัก คือ การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์โดยตรง ซึ่งเป็นโครงการวิจัยที่เป็นไปตามความต้องการของผู้ใช้ ทั้งในภาครัฐบาล รัฐวิสาหกิจ และภาคเอกชน เช่นงานประเภทการวิจัยและพัฒนา (research and development) ที่นำผลการวิจัยไปใช้พัฒนาประเทศ และอีกลักษณะหนึ่งได้แก่ประโยชน์ในการสร้างรากฐานองค์ความรู้ของประเทศ (วิจารณ์ พานิช, 2537: 8)

นอกจากงานวิจัยของคนไทยแล้ว การทำวิจัยไทยศึกษายังได้รับความสนใจจากชาวต่างประเทศ ซึ่งต้องการเข้าใจลักษณะของสังคมไทย เพื่อประโยชน์ในการปรับบทบาทความสัมพันธ์กับประเทศไทย ดังเช่นการศึกษาของโครงการด้านไทยศึกษาในประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีศูนย์อยู่ตามมหาวิทยาลัยหลายแห่ง โดยเริ่มจากโครงการ Cornell-Thailand Project ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น กล่าวคือ การขยายตัวของไทยศึกษาในช่วงทศวรรษที่ 50-60 นี้ เป็นไปตามความประสงค์ของรัฐบาลสหรัฐ ที่ต้องการความรู้เกี่ยวกับประเทศไทย เพื่อการขยายอิทธิพลและรักษาผลประโยชน์ของตนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในการสกัดกั้นการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2537: 267) ดังในตัวอย่างบทความเรื่อง "Peasants and Politics in Thailand" (Sharp 1950 อ้างใน อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2537: 264) ที่แสดงถึงความคิดเห็นของชาร์ป จากการศึกษาหมู่บ้านบางชั้นในประเทศไทย ว่าเป็นความจำเป็นที่จะต้องศึกษาปัญหาและความต้องการของชาวนาไทย ในการที่สหรัฐจะรักษาผลประโยชน์ในเอเชียอาคเนย์

สำหรับงานไทยศึกษาในด้านสื่อสารมวลชน นับเป็นแขนงใหม่ที่เริ่มได้รับความสนใจในการศึกษาวิจัยตั้งแต่ประมาณทศวรรษที่ 50 เป็นต้นมา โดยงานวิจัยของคนไทยเองจะมีอยู่ทั้งในรูปของวิทยานิพนธ์และงานวิจัยเฉพาะด้าน (ดู อุบลวรรณ ปิติพัฒนะโมสิต และอุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, 2526) และสำหรับงานวิจัยของชาวต่างประเทศ เท่าที่สามารถสืบค้นได้จากแหล่งข้อมูลต่างๆ ในประเทศไทย พบว่าส่วนใหญ่เป็นการศึกษาของชาวตะวันตก ส่วนใหญ่เป็นชาวอเมริกัน โดยในช่วงทศวรรษที่ 50-60 จะเป็นงานวิจัยของสหรัฐอเมริกาผ่านสำนักข่าวสารอเมริกัน (USIS) เป็นส่วนมาก เช่น การศึกษาเรื่อง "A Study of Thai Attitudes toward the Press" (1957) ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับสื่อหนังสือพิมพ์ของไทย และ Impact of Three USIS Films on College Students in Bangkok" (1960) ซึ่งศึกษาผู้รับสารไทยกับสื่อภาพยนตร์อเมริกัน ฯลฯ หลังจากปี ค.ศ.1970

มาแล้วจึงมีการศึกษาของแหล่งอื่นหลากหลายมากขึ้น เช่น การศึกษาของนักวิจัยต่างประเทศที่ตีพิมพ์โดย "Asian Mass Communication Research and Information Centre" ในปี ค.ศ.1994 บางชิ้น เช่น Lewis (1994), Callahan (1994) รวมทั้งงานวิจัยของชาวต่างประเทศที่ศึกษาภายใต้สังกัดหน่วยงานของไทย เช่น Lowe (1987) ที่ศึกษาสื่อมวลชนไทยในด้านที่เกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยขึ้นกับสถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการศึกษาด้านสื่อสารมวลชนโดยผู้ศึกษาชาวไทยในช่วงหลายปีที่ผ่านมา จะได้ก้าวหน้าขึ้นมากในด้านกระบวนการ แนวคิดและวิธีวิทยาที่ใช้ศึกษา ซึ่งจากเดิมในระยะแรกที่มีการวิจัยด้านนี้ จะเป็นการศึกษาในลักษณะของการเก็บรวบรวมสำรวจข้อมูลเชิงปริมาณมากกว่าการวิจัยอย่างแท้จริง ตัวอย่างงานวิจัยกลุ่มนี้ได้แก่ การสำรวจสื่อมวลชนในประเทศไทยของแผนกวารสารศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในปีพ.ศ. 2508 งานสำรวจสื่อมวลชนของแผนกอิสระสื่อสารมวลชนและการประชาสัมพันธ์ (คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาฯ ในปัจจุบัน) ในปี พ.ศ.2515 และการสำรวจสื่อมวลชนในภาคต่างๆ ของประเทศไทย ของศูนย์วิจัยนิเทศศาสตร์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งมุ่งศึกษาพฤติกรรมสื่อสารของประชาชน ได้แก่ รายงานสรุปการสำรวจสื่อมวลชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประเทศไทย (2517) รายงานสรุปการสำรวจสื่อมวลชนในภาคใต้ ประเทศไทย (2517) และ รายงานสรุปการสำรวจสื่อมวลชนในภาคเหนือ ประเทศไทย (2519)² แต่ปัจจุบันจะเห็นได้ว่ารูปแบบการศึกษาวิจัยด้านนิเทศศาสตร์ของคนไทยเริ่มมีความหลากหลายมากกว่าเดิม โดยมีงานที่ศึกษาในเชิงคุณภาพมากขึ้น มีการใช้แนวทางใหม่ๆ ในการศึกษา เช่น การศึกษาในมิติการบริโภค (วรินทร์า ไกยวงศ์, 2540) การศึกษาโดยใช้แนวคิดสัญวิทยาในการวิเคราะห์ (นนทวรรณ ดิษฐรัมย์, 2540) และการศึกษาในแนวที่เป็นรูปแบบการใช้สื่อของผู้รับสาร (ไศลทิพย์ จารุภูมิ, 2535, ฉลองรัฐ ยิ่งไพบุลย์, 2538) ฯลฯ อย่างไรก็ตาม ก็อาจยังมีแง่มุมและลักษณะเฉพาะอีกหลายด้านที่การศึกษาในมุมมองของคนไทยยังก้าวไปไม่ถึง หรืออาจยังทำได้ไม่สมบูรณ์ ดังที่ อุทัย ดุลยเกษม ได้กล่าวถึงการสร้างองค์ความรู้เพื่อการพัฒนาประเทศไทยด้านการศึกษา สังคม และวัฒนธรรม ว่า "งานวิจัยประเภทมุ่งพรรณนาปรากฏการณ์นั้น แม้จะใช้วิธีวิทยาการวิจัยที่ไม่ซับซ้อน แต่งานวิจัยเท่าที่วิเคราะห์พบว่ายังมีความเข้าใจผิดพลาดอยู่มาก ในเรื่องของการใช้ตัวแปร และการใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ส่วนงานวิจัยประเภทมุ่งอธิบายการเกิดขึ้นของปรากฏการณ์นั้น แม้จะมีงานที่ใช้วิธีวิทยาการวิจัยถูกต้องอยู่บ้าง ในกลุ่มการวิจัยด้านสังคม แต่ในภาพรวมแล้ว การวิจัยประเภทนี้ทั้งในด้านการศึกษา ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม และศาสนา ก็ยังมีข้อบกพร่องอยู่มากในเรื่องวิธี

2 ยกเว้นงานสำรวจ นามานุกรม ทรัพยากรสื่อสารมวลชนทั่วประเทศไทย (สมควร กวียะ, 2515) ที่เป็นการสำรวจพร้อมทั้งวิเคราะห์เนื้อหาข้อมูล

วิทยาการวิจัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างกรอบแนวคิด และการนำเอาวิธีการทางสถิติมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล" และ " ด้วยเหตุที่งานวิจัยส่วนมากเป็นงานวิจัยที่มุ่งพรรณาปรากฏการณ์ มากกว่าการมุ่งอธิบายการเกิดขึ้นทางปรากฏการณ์ และการใช้วิธีวิทยาที่ไม่ถูกต้องในหลายๆ ส่วน ทำให้สิ่งที่ค้นพบจากงานวิจัยเหล่านี้ มิได้เป็นการสร้างองค์ความรู้ที่แท้จริง" (อุทัย ดุลยเกษม, 2537: 161-162)

จากข้อคิดดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่าการศึกษาวิจัยทางสังคมศาสตร์ของคนไทย ในบางส่วน โดยเฉพาะด้านวิธีวิทยา อาจยังคงต้องการการการสำรวจสถานภาพทางความรู้ และการก่อตัวขององค์ความรู้ใหม่ๆ เพิ่มเติม ซึ่งวิธีหนึ่งที่จะช่วยในการค้นคว้ารูปแบบและวิธีการใหม่ๆ ในการศึกษาเรื่องสังคมไทย ก็คือการศึกษาจากงานวิจัยของชาวต่างประเทศ ดังจะเห็นตัวอย่างได้จากงานของอานันท์ กาญจนพันธุ์ (2537) ที่ศึกษาบทบาทของนักวิจัยและทุนวิจัยอเมริกันในการสร้างกระบวนการทัศน์ด้านไทยศึกษา และพบว่างานไทยศึกษาของนักวิจัยชาวอเมริกันมีบทบาทในการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับระบบการเมืองการปกครองของไทย หมู่บ้านไทย และโลกทัศน์ทางพุทธศาสนา³ รวมทั้งยังได้เสนอวิธีวิทยาในการศึกษาทางประวัติศาสตร์เพื่อความเข้าใจสังคมและวัฒนธรรม และใช้วิธีแบบสหสาขาวิชาในการวิเคราะห์ประเด็นปัญหา ซึ่งได้ถูกนำมาใช้เป็นแนวทางในการวิจัยในประเทศไทยต่อมา ข้อเท็จจริงดังกล่าวได้ช่วยชี้ให้เห็นถึงคุณภาพของงานวิจัยชาวต่างประเทศในด้านไทยศึกษา ซึ่งนอกจากจะเป็นองค์ความรู้ที่ได้แล้ว ยังมีวิธีการที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ศึกษาชาวไทยอีกด้วย

นอกจากประโยชน์ในทางวิชาการดังกล่าวแล้ว การศึกษางานไทยศึกษาของนักวิจัยชาวต่างประเทศ ยังเป็นการสะท้อนมุมมองและความสนใจของชาวต่างประเทศที่มีต่อประเทศไทยในด้านต่างๆ เช่น งานวิจัยของนักวิจัยชาวอินโดนีเซียจากการสำรวจของ Mas'ood (1987) ที่พบว่าจะศึกษาไทยในฐานะประเทศในกลุ่มเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วยกัน โดยจะสนใจศึกษาเฉพาะในด้านการเมืองของไทยเพราะเกี่ยวข้องกับข้อกำหนดนโยบายด้านต่างประเทศของชาติตนซึ่งอยู่ในฐานะเพื่อนบ้านกัน หรือหากพิจารณาในกรณีการศึกษาของชาติตะวันตก ก็จะได้เห็นว่ามักจะเป็นการศึกษาไทยในฐานะประเทศกำลังพัฒนา (Developing Country) ซึ่งเป็นมุมมองในอีกลักษณะหนึ่ง นอกจากนี้ ในงานไทยศึกษาของชาวต่างประเทศ บางครั้งก็อาจสะท้อนให้เห็น

3 ตัวอย่างเช่น แนวคิดเรื่องสังคมไทยเป็นสังคมโครงสร้างหลวม ที่ John Embree นักมานุษยวิทยาอเมริกันได้เสนอไว้ โดยอธิบายว่า คนไทยมีลักษณะความเป็นปัจเจกบุคคลสูง (Individualistic behavior) และสังคมไทยก็มีลักษณะความเป็นโครงสร้างหลวม ซึ่งจะเห็นได้จากพฤติกรรมของคนไทยที่สะท้อนระบบคุณค่าและโลกทัศน์ ที่ให้ความสำคัญกับความเชื่อของพุทธศาสนาในเรื่องบุญกรรมเป็นเครื่องกำหนด ทำให้คนไทยมีลักษณะที่ไม่เคร่งครัดต่อกฎเกณฑ์ และมักปฏิบัติตนอย่างยืดหยุ่น

ทัศนคติบางประการที่ผู้วิจัยชาตินั้นๆ มีต่อสังคมไทย ดังเช่นกรณีที่นักวิจัยชาวอเมริกันหลายคน จากสำนัก Cornell University ในช่วงทศวรรษที่1950s มองว่าสังคมไทยไม่มีระบบระเบียบ (order) ที่แน่นอนชัดเจน และขาดความเป็นเอกภาพ (uniformity) เพราะเป็นสังคมโครงสร้างหลวม (loosely-integrated-structured society) (Renard, 1987: 19) ซึ่งจากการเรียนรู้เกี่ยวกับทัศนคติและความสนใจของชาวต่างประเทศที่ศึกษาไทยดังกล่าว จะช่วยให้คนไทยได้ทราบถึงความคิดของชนชาตินั้นๆ ที่มีต่อไทยเอง และก็อาจเป็นแนวทางที่เป็นประโยชน์ต่อคนไทย ในการปรับบทบาทการติดต่อสื่อสารกับชาวต่างประเทศได้

การสำรวจงานวิจัยของชาวต่างประเทศทางด้านสังคมศาสตร์ที่ศึกษาเรื่องเกี่ยวกับประเทศไทยนั้น มีทั้งการสำรวจโดยนักวิจัยชาวไทยเอง คือ อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2537) และจากนักวิจัยชาวต่างประเทศ ซึ่งได้แก่ Ronald D. Renard (1987) รวมทั้งนักวิจัยชาวเอเชียชาติอื่นๆ อีก คือ Ananda Rajah (1987) ที่สำรวจงานวิจัยในประเทศสิงคโปร์ Artemio D. Palongpalong (1987) สำรวจงานไทยศึกษาโดยชาวฟิลิปปินส์ และ Mohtar Mas'oeed (1987) สำรวจงานวิจัยของนักวิชาการอินโดนีเซีย

หากพิจารณาจากลักษณะการศึกษาของงานทั้งห้าข้างต้น จะเห็นได้ว่าส่วนใหญ่ จะเน้นการสำรวจงานที่ศึกษาในด้านการเมืองการปกครอง (Political Science) สังคมวิทยา (Sociology) และมานุษยวิทยา (Anthropology) อย่างไรก็ตาม สำหรับงานวิจัยด้านสื่อสารมวลชนไทยโดยชาวต่างประเทศ ยังไม่มีการรวบรวมเพื่อประมวลองค์ความรู้ซึ่งอาจทำให้การใช้ประโยชน์จากงานวิจัยของชาวต่างประเทศยังมีไม่เต็มที่เท่าที่ควร

การสำรวจสถานการณ์ของการศึกษาสื่อมวลชนไทยโดยนักวิจัยชาวต่างประเทศครั้งนี้ จึงเป็นการศึกษาเพื่อให้เห็นถึงพัฒนาการของประเด็นแนวคิดและวิธีการในการศึกษาสื่อมวลชนไทยในอีกมุมมองหนึ่ง ซึ่งเป็นมุมมองแบบคนนอก (outsider) ของสังคมไทย และเนื่องจากการที่งานวิจัยส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยของชาวตะวันตก ซึ่งมีความก้าวหน้าทางวิชาการ และการวิจัยด้านสังคมศาสตร์มากกว่าคนไทย การศึกษางานวิจัยเหล่านี้ นอกจากจะช่วยให้ทราบสถานการณ์ (status) ของการศึกษาว่าได้รับความสนใจและก้าวหน้ามากขึ้นเพียงใดแล้ว ยังมีคุณค่า และความสำคัญในการเป็นแหล่งความรู้ ต่อการศึกษาของคนไทยได้เป็นอย่างมาก ซึ่งในการนำเสนอผลการศึกษานี้จะเป็นการประมวลข้อค้นพบจากแต่ละงาน ซึ่งผู้วิจัยคาดว่าจะจะเป็นประโยชน์ต่อการค้นคว้าเพื่อศึกษาและพัฒนาด้านสื่อสารมวลชนของไทยต่อไป

1.2 ปัญหาในการวิจัย

งานที่ศึกษาสื่อมวลชนไทยโดยชาวต่างประเทศ ซึ่งยังไม่เป็นที่แพร่หลายในวงการศึกษารวมทั้งมีสถานภาพทางการศึกษาอย่างไร และมีแนวทางในการศึกษาที่สามารถจัดเป็นระบบได้ชัดเจน รวมทั้งมีพัฒนาการในกระบวนการสร้างความรู้หรือไม่ อย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อสำรวจสถานภาพการศึกษาสื่อมวลชนไทยโดยนักวิจัยชาวต่างประเทศในแง่แนวคิดและวิธีการศึกษา

2. เพื่อสำรวจองค์ความรู้เกี่ยวกับสถานภาพของสื่อมวลชนไทยที่ได้จากงานวิจัยของชาวต่างประเทศ

1.4 กรอบความคิดในการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการสำรวจสถานภาพในการศึกษาสื่อมวลชนไทยโดยผู้ศึกษาที่เป็นชาวต่างประเทศ เพื่อเป็นการอธิบายถึงลักษณะการศึกษาเกี่ยวกับประเทศไทยในด้านสื่อมวลชน เนื่องจากการทำงานของนักวิจัยชาวต่างประเทศมักจะมีแนวทางศึกษาที่เป็นไปตามสำนัก (school) สถาบันองค์กร (organization) ที่ให้ทุนสนับสนุนในการทำวิจัย หรือโครงการวิจัยเฉพาะกิจ เช่น เพื่อการทำวิทยานิพนธ์ ดังนั้นในการศึกษางานวิจัยของชาวต่างประเทศครั้งนี้ จึงจะพิจารณาในประเด็นต่างๆ 13 ประเด็น ดังนี้คือ

1. ผู้ที่ทำการศึกษาวิจัย
2. ช่วงเวลาที่เลือกศึกษา
3. ลักษณะของงานวิจัย
4. วัตถุประสงค์ในการศึกษา
5. สื่อที่เลือกศึกษา
6. แนวคิดที่ใช้ศึกษา
7. วิธีการวิจัย
8. บริบทพื้นที่ที่ศึกษา
9. กลุ่มคนที่ศึกษา
10. การศึกษาเชิงเปรียบเทียบในงานวิจัย
11. การเสนอแนะในงานวิจัย
12. ลักษณะอื่นๆ ที่มีการศึกษาร่วม

13. ผลการศึกษา

การศึกษาในประเด็นข้างต้นดังกล่าวจะช่วยให้เห็นลักษณะและแนวทางในการศึกษาสื่อมวลชนไทยของนักวิจัยชาวต่างประเทศ ซึ่งจะเป็นอีกแง่มุมหนึ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาสื่อมวลชนไทย โดยผลที่ได้จะสรุปตามแนวคิดหลักที่ปรากฏและวิธีวิทยา รวมทั้งองค์ความรู้ที่ค้นพบ ซึ่งจะพิจารณาร่วมกับบริบททางสังคม อุดมการณ์ ค่านิยม และกระแสดความคิดทางทฤษฎี เพื่อการตีความข้อมูล และเสนอแนะประเด็นการวิจัยด้านสื่อมวลชนที่ควรส่งเสริมต่อไป

1.5 ขอบเขตในการวิจัย

1. เอกสารงานวิจัยในเรื่องสื่อมวลชนไทยโดยนักวิจัยและนักวิชาการชาวต่างประเทศที่ตีพิมพ์เป็นภาษาอังกฤษหรือภาษาไทย ตั้งแต่ช่วงปีค.ศ. 1955 จนถึงปัจจุบัน คือ งานวิจัยที่เสร็จสิ้นแล้ว นับถึงปี ค.ศ. 1999 ซึ่งสามารถสืบค้นได้จากฐานข้อมูลในประเทศไทย และเป็นเอกสารที่เผยแพร่ในรูปของหนังสือ วิทยานิพนธ์ รายงานวิจัย หรือบทความในวารสารวิชาการ
2. ศึกษาเฉพาะแนวคิดที่พบในงานดังกล่าวโดยไม่มีการเปรียบเทียบผลการศึกษาของนักวิชาการไทยในเรื่องเดียวกัน เนื่องจากเป็นการศึกษาเพื่อตรวจสอบสถานภาพการสร้างความรู้จากงานของนักวิจัยชาวต่างประเทศเท่านั้น

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นแนวทางในการสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาสื่อมวลชนไทย
2. เพื่อให้แนวทางและทิศทางเกี่ยวกับหัวข้อและประเด็นการศึกษาเรื่องสื่อมวลชนไทยที่ควรดำเนินต่อไป

1.7 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

งานไทยศึกษา	หมายถึง	งานวิจัยที่ศึกษาลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มคนที่อยู่ในประเทศไทย
แนวคิด	หมายถึง	กรอบแนวคิดที่มีอิทธิพลในการศึกษา หรือทฤษฎีที่ใช้
ประเด็น	หมายถึง	สิ่งที่ผู้ศึกษาให้ความสนใจศึกษา
กระบวนการค้น	หมายถึง	พื้นฐานความคิดและความเชื่อที่มีอิทธิพลต่อผู้ที่ทำการศึกษา ซึ่งจะมีผลต่อการเลือกใช้แนวคิดและมุมมองในการศึกษาปัญหาของการวิจัย
วิธีวิทยา	หมายถึง	รูปแบบการศึกษาทางสังคมศาสตร์ที่นำมาใช้ในการศึกษาสื่อมวลชน
ชาวต่างประเทศ	หมายถึง	ผู้ที่ศึกษาสื่อมวลชนไทยทั้งชาวตะวันตกและ ชาวตะวันออก
สื่อมวลชน	หมายถึง	สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อกระจายเสียง และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ทุกประเภทที่ทำการกระจายสารไปยังมวลชน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย